

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Szarvas, Melinda

Title: "...csak a találgatás maradt..." (Balázs Attila: Pokol mélyén rózsakert)

Year: 2014

Version:

Please cite the original version:

Szarvas, M. (2014). "...csak a találgatás maradt..." (Balázs Attila: Pokol mélyén rózsakert). Kalligram, 23(November).
<http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/2014/XXIII.-evf.-2014.-november/csak-a-talalgatas-maradt>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Szarvas Melinda

„... csak a találgatás maradt...”

(Balázs Attila, *Pokol mélyén rózsakert*, Palatinus Kiadó, Budapest, 2013.)

2009. április 16-án a bolíviai Santa Cruzban kommandósok ütöttek rajta általuk terroristáknak tudott emberek kis csoportján. A lövöldözésben hárman meghaltak, két túlélő pedig azóta is börtönben várja sorsuk jobbra fordulását. A két még életben lévő vádlott egyike magyar, és a három áldozat közül is kettő. Tóásó Előd a tárgyalásra váró túlélő, a két magyar pedig, akik Bolíviában életüket veszítették, az erdélyi Magyarosi Árpád, valamint a bolíviai születésű, a jugoszláv háborút is megjárt magyar Rózsa-Flores Eduárd. Nagyjából ennyi tudható biztosan a történetekről. Hogy kik is ők valójában, hogy ki miért került abba a bizonyos hotelbe, és főleg, hogy jogos-e a terrorista vád, ami az ott megtámadott embereket érte és éri, homályos és majdhogynem kideríthetetlen. Mégis erre az esetre alapozva írta legutóbbi Magyarországon megjelent könyvét Balázs Attila, mondván: „bármilyen történet, történjék is, be kell vallanunk, nagy sztori!” (111.) Erről azonban a *Pokol mélyén rózsakert* nem győz meg.

Az ügy, amit Balázs kiindulási pontul választott, meglehetősen friss, olyannyira, hogy a mai napig lezáratlan. És ahhoz is elég eleven még, hogy magyarázkodásra készítse a szerzőt, miért és hogyan is kezd egy ilyen váratlan és főként ilyen kegyetlen esemény szépirodalmi feldolgozásához. Balázs Attila idézi a kötetben azt a levelét, melyet a legfiatalabb áldozat, Magyarosi Árpád édesanyjának írt: „Értse hát meg, kérem, nyugodjon meg ugyanakkor, én nem Magyarosi Árpád és a többiek emlékét szeretném bemocskolni saját írói népszerűségem növelésére. Valami mást. De azt most itt nem tudnám pontosan megfogalmazni. Vagy nem is kívánom. Szóljon majd a könyv helyettem.” (174.) Kritikusként értelemszerűen nem az eseményt, hanem csakis Balázs Attila könyvét értékelem, amikor azt mondom, a *Pokol mélyén rózsakert* aligha növeli a szerző írói népszerűségét. Nem jó kötet.

Az imént idézett levelében írta Balázs azt is, hogy „az egész rémséggel kapcsolatban csak feltételezések, elméletek vannak, tehát mintegy önmagától fikció a dolog.” A címlapon az áll, a mű „dokumentum-fikció, tehát: erős írói színezéket tartalmaz!” Az arányokat azonban elvétette a szerző. Balázs Attilának kétségtelenül van egy rá jellemző írói stílusa, ennek első jelentős megmutatkozása volt a *Cuniculus*, csúcsteljesítménye a *Kinek Észak, kinek Dél* és kiüresedése a *Pokol mélyén rózsakert*. Ez az írói sikertelenség pedig nem függetleníthető attól, hogy Balázs ezúttal olyan történetre alapozta művét, mely *irodalmi*

szempontból bizonyult kevésnek, részben épp az előbbieken is pedzegetett etikai felelősségnek a szorítása miatt. Az az irónia, ami a korábbi Balázs-műveket is alapvetően jellemezte, ezúttal nem működik, nem működhet. Ahogy megcsillan, az elbeszélő rögtön visszakozik, magyarázkodik: „A harmadik szobában, írta a La Prensa, Magyarosi Árpád esetében hétszer lőttek a kommandósok, egyszer Árpai állítólag vissza tudott lőni. Lába közt, mint a westernben? (Senki halálából nem kívánunk csúfot üzni, de tény, hogy a kétségtelen abszurdon túl e dráma bőven teli tragikomikus elemmel is, nem utolsósorban szemenszedett hazugsággal, úgy tűnik.)” (101.)

A *Pokol mélyén rózsakert* egy „néha mégiscsak visszanyúlni, picit visszajavítani kényszerülő, a saját röptét, ezzel a maga beszédmódját is folyton korrigálni kényszerülő, keresni és feltárni ugyancsak próbálkozó” szöveg (237.) Az a bizonytalanság és homályosság, mely a kötetet jellemzi, nem Balázs írói szándékának eredménye, vagy, ha azzal esetleg egybe is esik, nem az ő prózáirói megoldásainak köszönhető, hanem magának a témának, melyet íróként nem sikerült formálnia a szerzőnek. Nem mentség, hogy „homályos, Bolívia, azaz Santa Cruz és Edu esetében, mi is az ÜGY, s leszámítva az esetleges anyagiakat – vagy beleszámítva azokat is –, mi lehetett, mi lehet a magyarázata a történeteknek.” (17.) Noha a szerző konkrétumokkal nem tud választ adni a felvetett kérdésekre, a dél-amerikai indulatokat, többek között Rózsa-Flores forradalmi motivációját, a térség szomszédos országainak feszültségeit igyekszik ismerősnek mutatni. „Bolívia történelmét szemlélve mi magyarok – nyílt és őszinte sajnálatunkra – egész komoly rokonságot vélhetünk felfedezni a háborúban hatalmas területeket veszítette, tengeri kijáratuktól is megfosztott, tenger nélküli bolíviaiakkal. [...] Egészében nézve Bolíviát [...] megérthetjük az ottani Trianon-szindrómát. Ezzel együtt a további széteséstől való erős viszolygást, akár paranoid félelmet egész tömegek részéről.” (57.)

A kötet asszociációk mentén épül föl, rengeteg a kitérő, nem túlzást azt állítani, hogy a *Pokol mélyén rózsakert* ezekből a kiindulási pontként szolgáló hír jelentékeny és jelentéktelen részleteihez hol szorosabban, hol lazábban hozzátoldott történetekből áll. Ezek tobzódnak a szövegben, de képtelenek azt bármilyen irányba is mozdítani, köszönhetően annak, hogy az alapul választott történetnek, melyhez kapcsolódnak, sincs iránya. Nem arról van szó, hogy a *Pokol mélyén rózsakerttől* a fejlődésregényeket jellemző egyenes vonalúságot számon lehetne kérni, ilyen történetvezetésre nem is vállalkozhatott a kötet. Az viszont kimondottan zavaró, hogy ezeknek a be- és hozzátoldott részleteknek semmi más funkciója nem érződik, mint az, hogy kiadják azt a *terjedelmet*, amit tisztán a főtémaként választott esemény (és a szorosan ahhoz kötődő mellékszálak) szépirodalmi feldolgozása képtelen. A kötet alapja aránytalanul

kicsi a sok ráaggatott kitérőhöz képest, amiket pedig el kellene bírnia. A szövegnek nincs tartása. Aligha követendő az az elbeszélői stratégia, ami a *Pokol mélyén rózsakert*ben megfogalmazódik: „egy doboz Dreher típusú sör rája pingált bölcsességét idézve, amely szerint *annyi a világ, amennyit beletöltesz*, annyi a regény is, nem sokkal több.” (42.) Balázs Attila szövege, maradva a sörös hasonlatnál: túlhabzik.

A *Pokol mélyén rózsakert* nemcsak a váratlan asszociációk, az egymás után sűrűn sorjázó történetek és anekdoták miatt bizonyul nehezen követhető olvasmánynak. Könnyű elveszni például „a rengeteg itt szereplő tiri-tarka név között, amely egy latin-amerikai tévésorozat észveszejtő dömpingjével vetekszik – Márquez is írt ilyeneket hosszúra nyúlt csuklógyakorlatból, nem kevésbé hosszúra nyúlt élvezetből” (119.) De ez, persze, nem lehet komoly kifogás egy jórészt Dél-Amerikában történetek felderítését célzó mű esetében. Még akkor sem, ha Balázs erre a nehezítésre szándékosan rá is játszik: „Eduardo [...] interjút készített, vagy csak akart, a [...] megvádolt Aureliano Buendia ezredessel. Nem, bocsánat: Gary Prado Salmón tábornokkal [...]” (17.) Ténylegesen terheltté és fárasztóvá a szóhalmozások teszik a szöveget. Csak egy példát idéznék: „itt nemcsak Latin-Amerikáról szólhatunk, papolhatunk, nyelvelhetünk, jelelhetünk, reája mutogathatunk természetesen, hanem az egész Dél-Amerikára, amelynek az Újvilág amolyan hátsó udvaraként minden adottsága megvan arra, hogy az efféle erőszak melegágya legyen.” (189.) Ezek azon túl, hogy feleslegesek, nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a korábban emlegetett Balázs Attila-i stílus kiüresedett (és erőltetett) írói mechanizmusnak tűnjön a *Pokol mélyén rózsakert*et olvasva.

Balázs műve a hátsóborító jelzése ellenére formailag nem egy klasszikus regény, de ezzel nem is lenne baj. Balázs idéz verseket, dalszöveget, internetes kommenteket is, gyakorlatilag mindent, amit írnak-mondanak „csetelve-blogolva” (12.) az esetről. S ezek mellett, ahogy erről a hátsóborító is tájékoztat, a szöveg „alakulásában több élő személy és néhai híresség is kisebb-nagyobb lelkesedéssel szerepet vállalt – így például Jorge Luis Borges, Sigmund Freud, Jean-Paul Sartre, Che Guevara, Ulrike Meinhof és Andreas Baader.” Vagyis az Elbeszélő (sőt Elbeszélő2 is) megszólaltatja többek között az imént felsorolt embereket, a prózai szöveget megszakítva drámai dialóg formával. Mivel tények kevésbé állnak rendelkezésére, Balázs Attila konspirációs teóriákat vesz górcső alá, s a *Kinek Észak, kinek Dél* című regényében sikerrel érvényesített krónikás pozíciót is csak ezekről értekezve tudja felvenni. „Legyünk – szabad a préda – többed kezű krónikása(i) ezeknek a teóriáknak majdhogynem úgy, ahogy vannak [...] némi kanyarral a fikció felé.” (157.) Aminek köszönhetően a *Pokol mélyén rózsakert* mégis *dokumentum*-fikció lehet, az például a már emlegetett Balázs Attila és Magyarosi Árpád édesanyja közti levelezés idézése, valamint

„Tóásó Előd tanúvallomásának kissé rövidített, de a dolog lényegét megőrző és tükröző változata [...],” (71.) mely szintén helyet kapott a szövegben. Nemcsak a kötet kétarcú tehát, a dokumentum és a fikció között próbálva lavírozni, hanem a szöveg szerzője is. „Valami íróféle lehet, ugye? Aki csak megjátssza a nagy újságíró. Higgye el, a veséjébe látok, ám nem számít. Látom mind a kettőt.” (95.)

Balázs Attilától, tudható, nem áll távol az újságírói gyakorlat, kötete (egyik) főhőséhez, Rózsa-Flores Eduárdhoz hasonlóan haditudósítóként volt jelen a jugoszláv háborúban, ahol a bolíviai születésű magyar kalandor Horvátország oldalán harcolt is. Személyesen „Jugoszlávia szétesése után találkozott vele Pesten, ahol egyebek mellett Eduardo könyveket írt, esténként Tito nevű kutyáját sétáltatta, és különös előszeretettel múltatta idejét a Hunnia mozi emeleti kávézójában.” (10.) Balázs Attila hosszan (de nem részletesen) foglalkozik Rózsa-Flores egyik, a jugoszláv háborús tapasztalatokat rögzítő kötetével az utolsó oldalakon, a címét is megadja: „Van (tehát) ez a könyv, amelyre már többször céloztunk, a *Mocskos háború*. Alcímében: Egy magyar önkéntes a jugoszláviai háborúban. Írta Eduardo R. Flores ezredes.” (253.) Szemmel láthatóan Balázs Attilát személyes érintettsége is motiválta a Bolíviában esett kegyetlen gyilkosságok utáni nyomozás megkísérlésére. A kutakodás eredményének publikálása pedig előzetesen további szempontból is ígéretes vállalkozásnak tűnt: Tóth Mária első idézett leveléből kiderül, hogy „a figyelemfelkeltés [s]em ártana”. (173.) Magyarosi Árpád anyja a levél szerint a körülmények tisztázását szorgalmazná: a bolíviai eljárások törvénytelenségére és a vádak megalapozatlanságára irányítaná a figyelmet. A *Pokol mélyén rózsakert* e téren vélhetőleg nem teljesíthette a hozzáfűzött reményeket, s ez független a kiadott kötet milyenségétől. A bolíviai ügyintézészt aligha sürgeti meg egy magyar nyelven kiadott kötet, de még a magyarországi illetékesek figyelmét sem valószínű, hogy egy szépirodalmi kiadvány képes volna élnékíteni.

Van azonban valami, amiről kicsit talán újra fölhangosodott a közbeszéd a Bolíviában történeteket követően. Balázs kötetéből (is) úgy tűnik, az esetnek, hiába a három magyar érintett, mégis egy főszereplője van, akinek neve, bár azt valóban halálának dél-amerikai körülményei tették szélesebb körben is ismertté („Könyörgök, tegye fel a kezét, aki erről a Rózsa Sándorról valaha is hallott a halála előtt!” 169.), mégis más ügyben hangzik el gyakrabban. A *Pokol mélyén rózsakert* is megemlékezik arról a felvetésről, miszerint „[Brády Zoltán] és Rózsa-Flores szivárogtatták ki Gyurcsány Ferenc, magyar szocialista miniszterelnök (azért írjuk így, netán a spanyolok is értsék majd, kiről van szó, amikor a mű lefordítatik – megjegyzés részemről!) önmagának is annyi fejfájást okozó, pártját és annak hazug magatartását ostromozó őszödi beszédét.” (16.) Az internet tanúsága szerint még 2013-

ban is (vagyis 4 évvel a Santa Cruz-i rajtaütés után) jelentek meg olyan hírek (és nem pusztán feltételezések!), miszerint Rózsa-Flores Eduárdnak egyenesen a kiszivárogtatás miatt kellett meghalnia Bolíviában. A történetek kronológiája ellenére tehát úgy tűnik, a dél-amerikai brutális eset egy Magyarországon korábban történt belpolitikai botrányt elevenített fel ahelyett, hogy a Bolíviában történetek körülményeinek tisztázatlansága (és a két másik magyar sorsa is) kiemelt figyelmet kapott volna. Ezt pedig, elsősorban a pontos információk hiánya miatt, nem sikerülhetett ellensúlyoznia Balázs kötetének sem.

Tekintve, hogy az ügyben a kirobbanása óta sem történt előrelépés, a Palatinusnál megjelent könyv is ugyanazzal a bizonytalansággal és kuszasággal zárul, mint ahonnan indult. Balázs Attilának azonban jótékony öniróniával sikerült happy endet varázsolnia a kötet végére. „Kisebbfajta rakétaként érkezett az óceánon túlról és robbant itt a hír a minap, hogy túl a tárgyalás immár notórius halasztásán, amely tárgyalásnak a kezdetére egyre kevesebb és kevesebb vádlott kíváncsi a szabadlábások közül – elfogyni látszanak lassan, mint jég a whiskyben –, Bolíviában megnősült Tóásó Előd.” (266.)

Balázs Attila a *Kinek Észak, kinek Dél* sikere utáni években mintha a helyét keresné. (Földrajzi és irodalmi értelemben is: például a magyarországi regény után a 2014-es Könyvhétre már a vajdasági zEtna kiadónál jelent meg elbeszéléskötete.) Most vizsgált könyvében a korábbi művek fogásait igyekszik tartalom és írói megformálás nélkül működtetni, ez azonban az eddigi erények kopásához és klisék kialakulásához vezet. Az íróra nézve egészen más például a *Cuniculus NON FINITO*-ja, mint a mostani köteté, mikor a következő kontextusban idézi magát Balázs Attila: „várhatóan tovább csúszik a Tóásó-per [...]. Világos: NON FINITO.” (253.) Ezúttal tehát nem szerzői döntés és megoldás eredménye mindez, hanem maga a feldolgozni kívánt ügy végeérhetetlen a bolíviai nyomozások szándékos hátráltatása miatt.

Ahogy a *Pokol mélyén rózsakert* kitérőkből épül fel, úgy lehet bízni abban, hogy maga a kötet is kitérőnek bizonyul a szerző megrekedni látszó életművében, s ahelyett, hogy a korábbi sikeres művek megkövesedett megoldásaira támaszkodna, Balázs Attila képes lesz még íróilag is valami újat alkotni.